

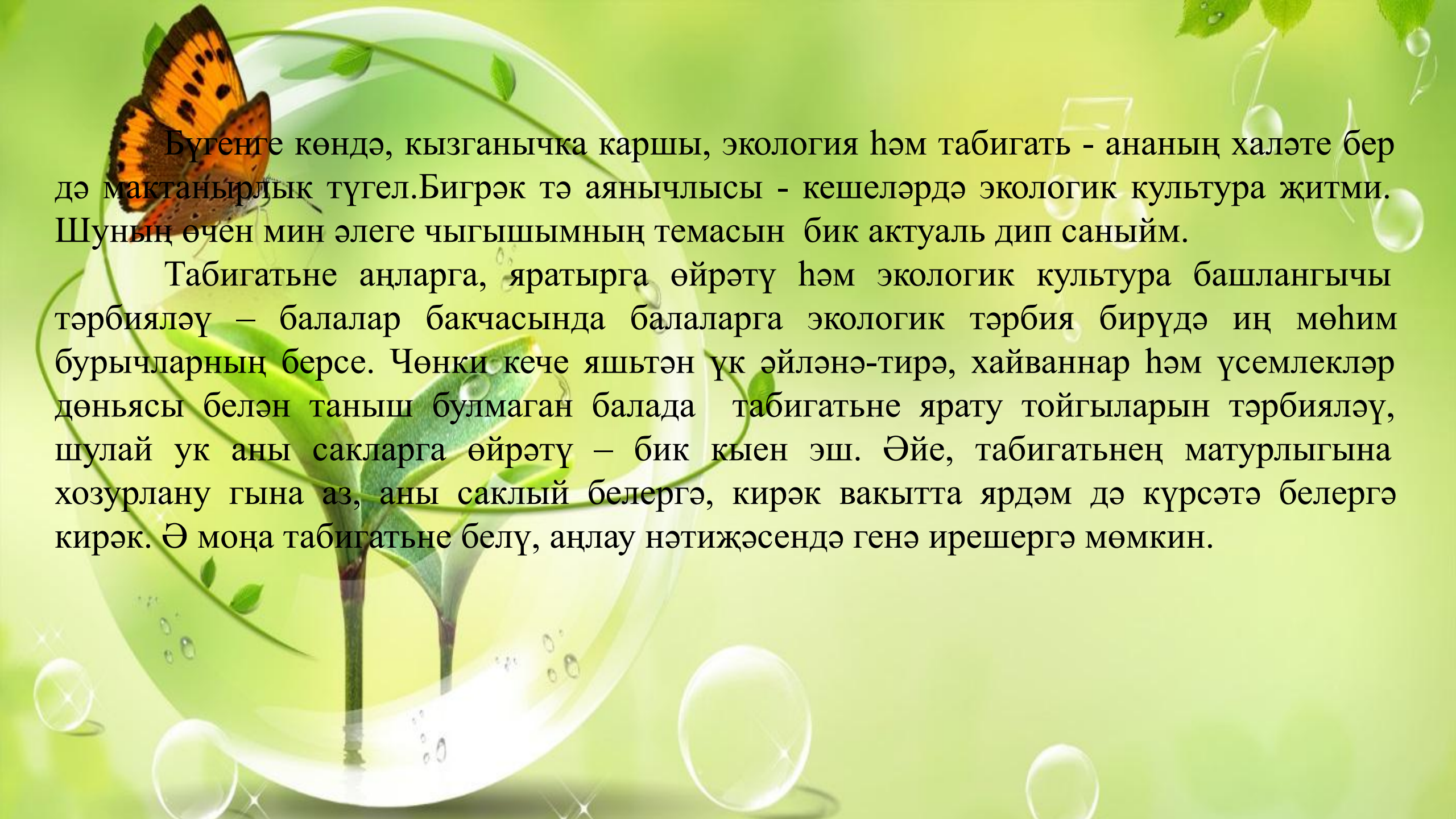

**Мәктәпкәчә яшьтәге балаларга
экологик тәрбия бирүдә
тәжрибә эшчәнлегә**

Чыгышны төзүче:

Ахметшина Алсинә Илдусовна -

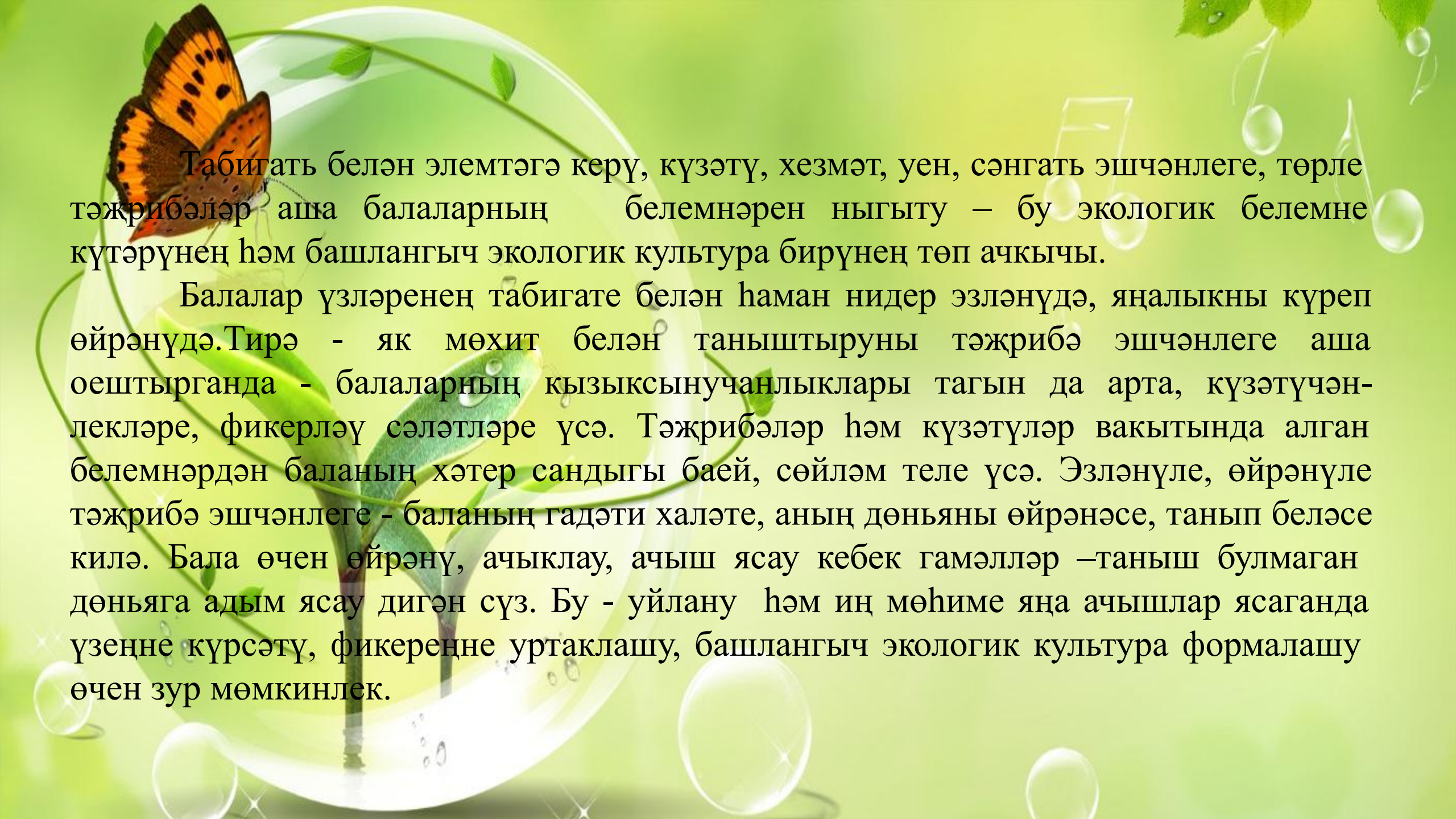
Казан шәһәренең 126 нчы катнаш төрдәге балалар
бакчасының беренче категорияле тәрбиячесе

Бүгөнгө көндө, кызганычка каршы, экология һәм табигать - ананың халәте бер дә мактанырлык түгел. Бигрәк тә аянычлысы - кешеләрдә экологик культура житми. Шунның өчен мин әлеге чыгышымның темасын бик актуаль дип саныйм.

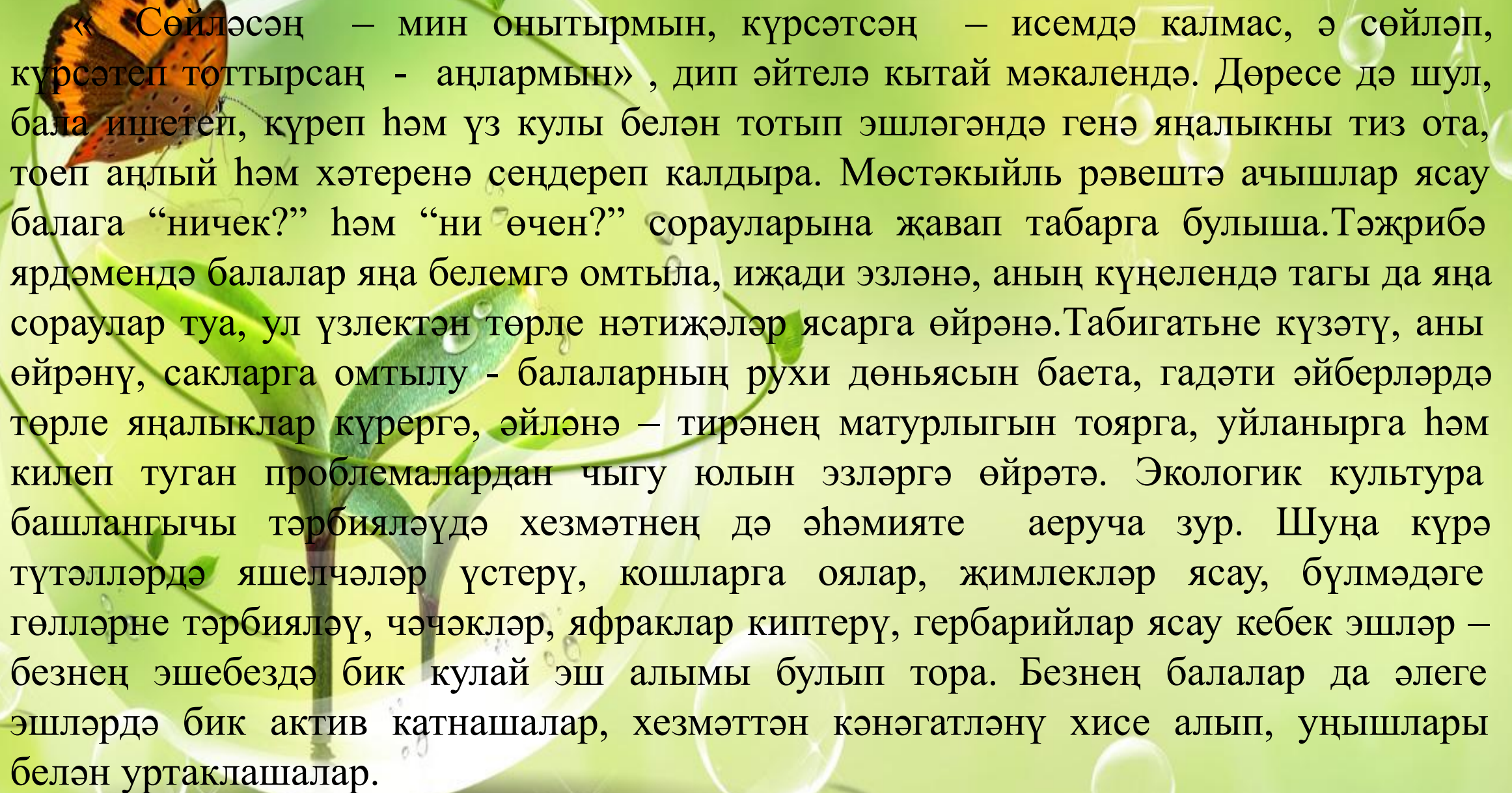
Табигатьне аңларга, яратырга өйрәтү һәм экологик культура башлангычы тәрбияләү – балалар бакчасында балаларга экологик тәрбия бирүдә иң мөһим бурычларның берсе. Чөнки кече яшьтән үк әйләнә-тирә, хайваннар һәм үсемлекләр дөньясы белән таныш булмаган балада табигатьне ярату тойгыларын тәрбияләү, шулай ук аны сакларга өйрәтү – бик кыен эш. Әйе, табигатьнең матурлыгына хозурлану гына аз, аны саклый белергә, кирәк вакытта ярдәм дә күрсәтә белергә кирәк. Ә моңа табигатьне белү, аңлау нәтижәсендә генә ирешергә мөмкин.

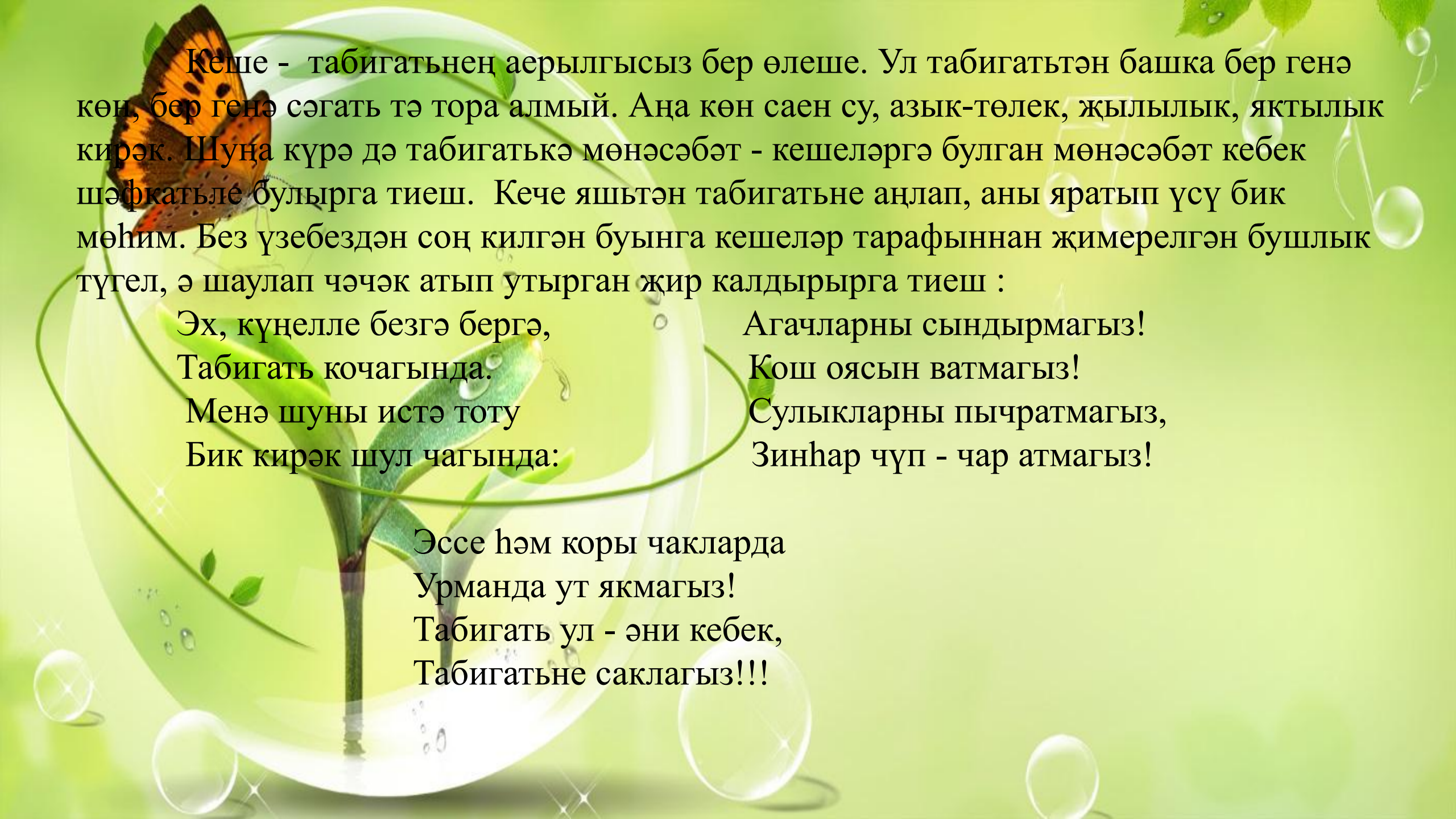
Табигать белән элементгә керү, күзәтү, хезмәт, уен, сәнгать эшчәнлеге, төрле тәҗрибәләр аша балаларның белемнәрен ныгыту – бу экологик белемне күтәрүнең һәм башлангыч экологик культура бирүнең төп ачкычы.

Балалар үзләренең табигать белән һаман нидер эзләнүдә, яңалыкны күрәп өйрәнүдә. Тирә - як мөһит белән таныштыруны тәҗрибә эшчәнлеге аша оештырганда - балаларның кызыксынучанлыклары тагын да арта, күзәтүчәнлекләре, фикерләү сәләтләре үсә. Тәҗрибәләр һәм күзәтүләр вакытында алган белемнәрдән баланың хәтер сандыгы баеи, сөйләм теле үсә. Эзләнүле, өйрәнүле тәҗрибә эшчәнлеге - баланың гадәти халәте, аның дөньяны өйрәнәсе, танып беләсе килә. Бала өчен өйрәнү, ачыклау, ачыш ясау кебек гамәлләр –таныш булмаган дөньяга адым ясау дигән сүз. Бу - уйлану һәм иң мөһиме яңа ачышлар ясаганда үзеңне күрсәтү, фикереңне уртаклашу, башлангыч экологик культура формалашу өчен зур мөмкинлек.

« Сөйләсәң – мин онытырмын, күрсәтсәң – исемдә калмас, ә сөйләп, күрсәтеп тоттырсаң - аңлармын» , дип әйтелә кытай мәкалендә. Дөресе дә шул, бала ишетеп, күрәп һәм үз кулы белән тотып эшләгәндә генә яңалыкны тиз ота, тоеп аңлы һәм хәтеренә сәндереп калдыра. Мөстәкыйль рәвештә ачышлар ясау балага “ничек?” һәм “ни өчен?” сорауларына җавап табарга булыша. Тәҗрибә ярдәмендә балалар яңа белемгә омтыла, иҗади эзләнә, аның күңелендә тагы да яңа сораулар туа, ул үзлектән төрле нәтиҗәләр ясарга өйрәнә. Табигатьне күзәтү, аны өйрәнү, сакларга омтылу - балаларның рухи дөньясын баета, гадәти әйберләрдә төрле яңалыклар күрергә, әйләнә – тирәнәң матурлыгын тоярга, уйланырга һәм килеп туган проблемалардан чыгу юлын эзләргә өйрәтә. Экологик культура башлангычы тәрбияләүдә хезмәтнең дә әһәмияте аеруча зур. Шуңа күрә түтәлләрдә яшелчәләр үстерү, кошларга оялар, җимлекләр ясау, бүлмәдәге гөлләрне тәрбияләү, чәчәкләр, яфрактар киптерү, гербарийлар ясау кебек эшләр – безнең эшебездә бик кулай эш алымы булып тора. Безнең балалар да әлегә эшләрдә бик актив катнашалар, хезмәттән кәнәгатләнү хисе алып, уңышлары белән уртаклашалар.

A vibrant green background featuring a large, glowing white circle. Inside the circle, a green leaf with water droplets is visible. A brown and orange butterfly is perched on the leaf. The text is overlaid on this scene.

Кеше - табигатьнең аерылгысыз бер өлеше. Ул табигатьтән башка бер генә көн, бер генә сәгать тә тора алмый. Аңа көн саен су, азык-төлөк, жылылык, яктылык кирәк. Шуңа күрә дә табигатькә мөнәсәбәт - кешеләргә булган мөнәсәбәт кебек шәфкатьле булырга тиеш. Кече яшътән табигатьне аңлап, аны яратып үсү бик мөһим. Без үзебездән соң килгән буынга кешеләр тарафыннан жимерелгән бушлык түгел, ә шаулап чәчәк атып утырган жир калдырырга тиеш :

Эх, күңелле безгә бергә,

Табигать кочагында.

Менә шуны истә тоту

Бик кирәк шул чагында:

Агачларны сындырмагыз!

Кош оясын ватмагыз!

Сулыкларны пычратмагыз,

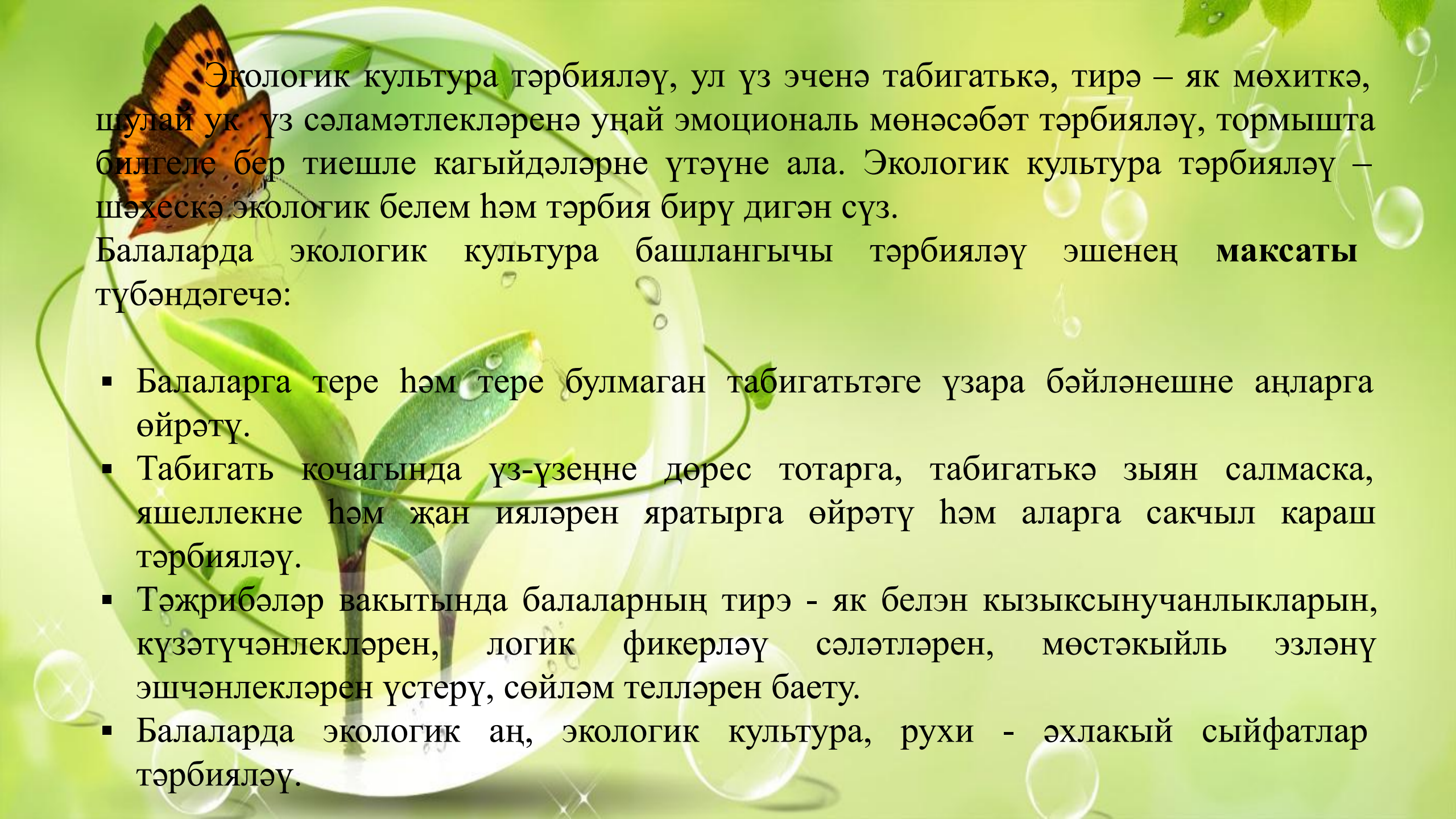
Зинһар чүп - чар атмагыз!

Эссе һәм коры чакларда

Урманда ут якмагыз!

Табигать ул - эни кебек,

Табигатьне саклагыз!!!

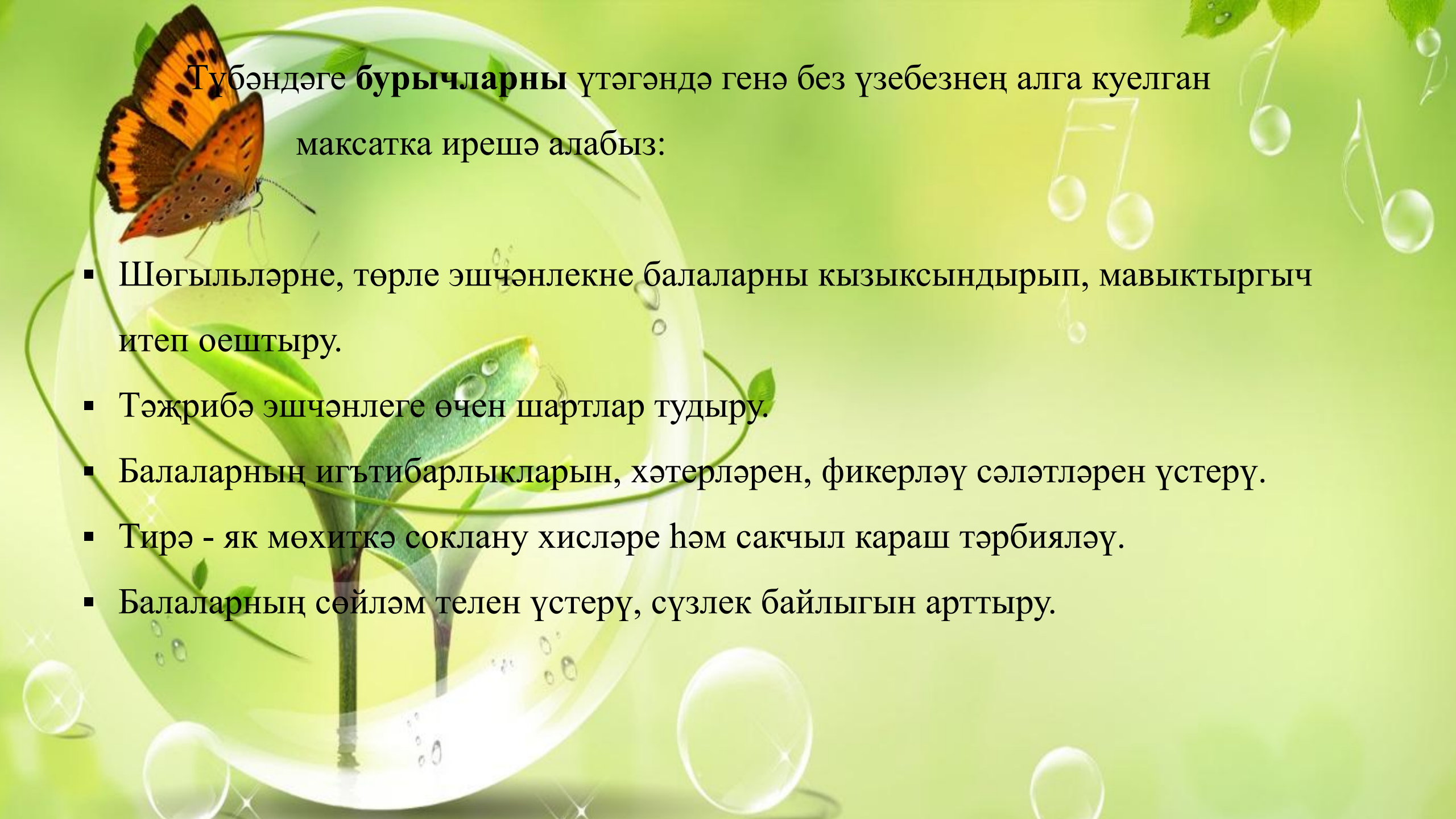

Экологик культура тәрбияләү, ул үз эченә табигатькә, тирә – як мөхиткә, шулай ук үз сәламәтлекләренә уңай эмоциональ мөнәсәбәт тәрбияләү, тормышта билгеле бер тиешле кагыйдәләренә үтәүне ала. Экологик культура тәрбияләү – шәхескә экологик белем һәм тәрбия бирү дигән сүз.

Балаларда экологик культура башлангычы тәрбияләү эшенең **максаты** түбәндәгечә:

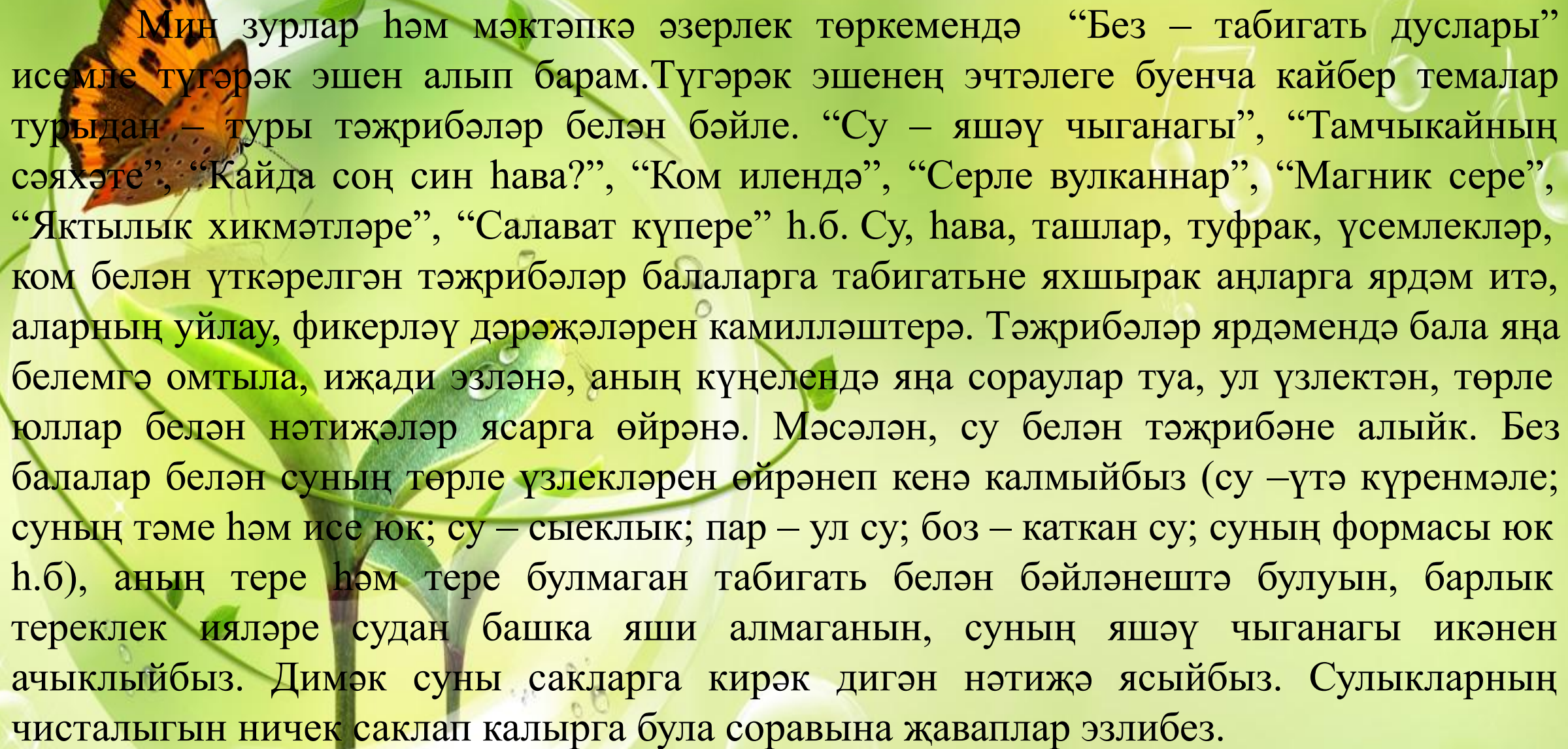
- Балаларга тере һәм тере булмаган табигатьтәге үзара бәйләнешне аңларга өйрәтү.
- Табигать кочагында үз-үзеңне дәрәс тотарга, табигатькә зыян салмаска, яшеллекне һәм жан ияләрен яратырга өйрәтү һәм аларга сакчыл караш тәрбияләү.
- Тәҗрибәләр вакытында балаларның тирә - як белән кызыксынучанлыкларын, күзәтүчәнлекләрен, логик фикерләү сәләтләрен, мөстәкыйль эзләнү эшчәнлекләрен үстерү, сөйләм телләрен баепу.
- Балаларда экологик аң, экологик культура, рухи - әхлакый сыйфатлар тәрбияләү.

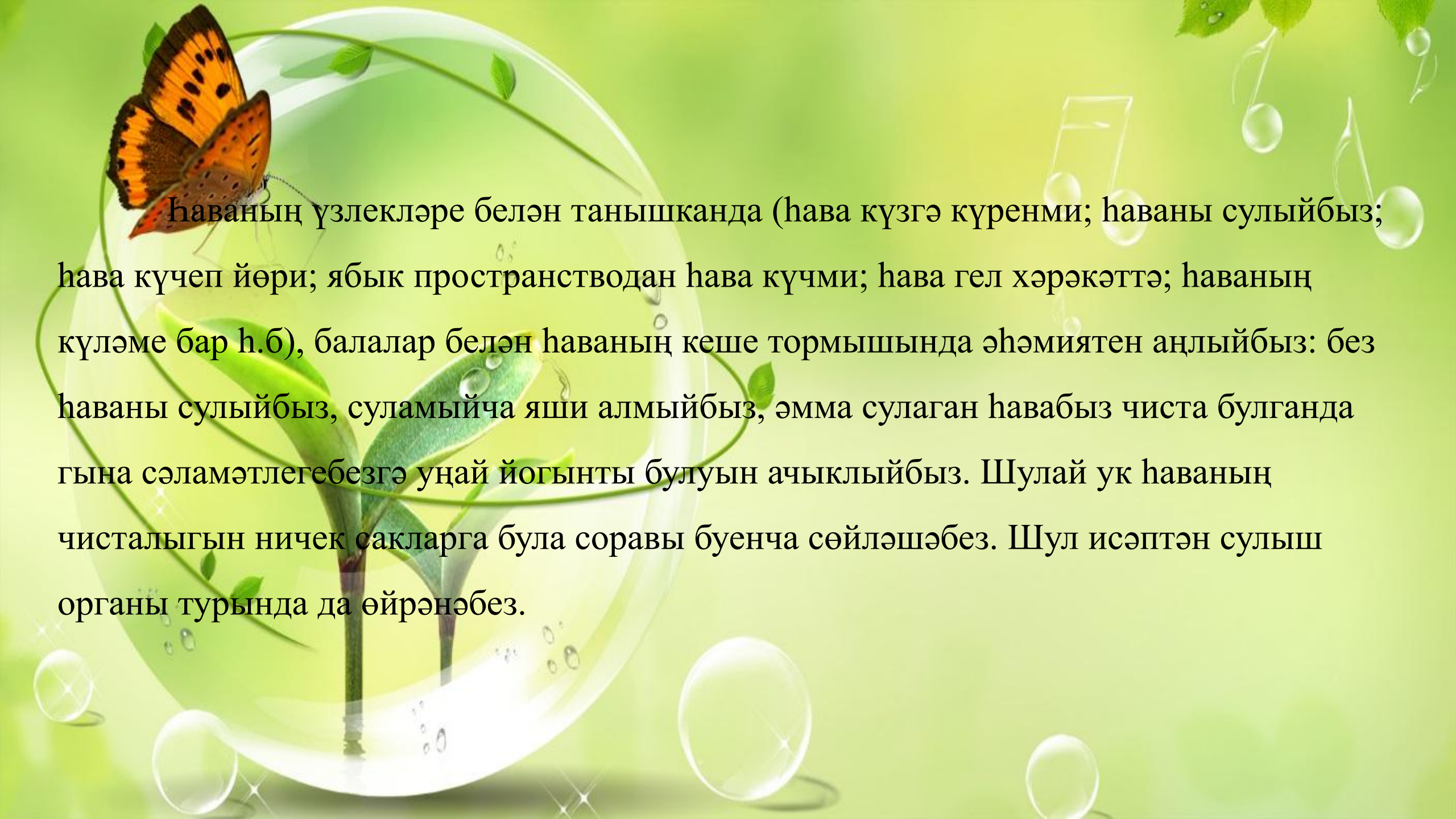
Түбәндәге **бурычларны** үтәгәндә генә без үзебезнең алга куелган максатка ирешә алабыз:

- Шөгыйльләренә, төрле эшчәнлеккә балаларны кызыксындырып, мауыктыргыч итеп оештыру.
- Тәҗрибә эшчәнлегә өчен шартлар тудыру.
- Балаларның игътибарлыкларын, хәтерләрен, фикерләү сәләтләрен үстерү.
- Тирә - як мөхиткә соклану хисләре һәм сакчыл караш тәрбияләү.
- Балаларның сөйләм телен үстерү, сүзлек байлыгын арттыру.

Мин зурлар һәм мәктәпкә эзерлек төркемендә “Без – табигать дуслары” исемле түгәрәк эшен алып барам. Түгәрәк эшенең эчтәлеге буенча кайбер темалар турыдан – туры тәҗрибәләр белән бәйле. “Су – яшәү чыганагы”, “Тамчыкайның сәяхәте”, “Кайда соң син һава?”, “Ком илендә”, “Серле вулканнар”, “Магник сере”, “Яктылык хикмәтләре”, “Салават күпере” һ.б. Су, һава, ташлар, туфрак, үсемлекләр, ком белән үткәрелгән тәҗрибәләр балаларга табигатьне яхшырак аңларга ярдәм итә, аларның уйлау, фикерләү дәрәжәләрен камилләштерә. Тәҗрибәләр ярдәмендә бала яңа белемгә омтыла, ижади эзләнә, аның күңелендә яңа сораулар туа, ул үзлектән, төрле юллар белән нәтиҗәләр ясарга өйрәнә. Мәсәлән, су белән тәҗрибәне алыңк. Без балалар белән суның төрле үзлекләрен өйрәнәп кенә калмыйбыз (су – үтә күренмәле; суның тәме һәм исе юк; су – сыеклык; пар – ул су; боз – каткан су; суның формасы юк һ.б), аның тере һәм тере булмаган табигать белән бәйләнештә булуын, барлык тереклек ияләре судан башка яши алмаганын, суның яшәү чыганагы икәннен ачыклайбыз. Димәк суны сакларга кирәк дигән нәтиҗә ясайбыз. Сулыкларның чисталыгын ничек саклап калырга була соравына җаваплар эзлибез.

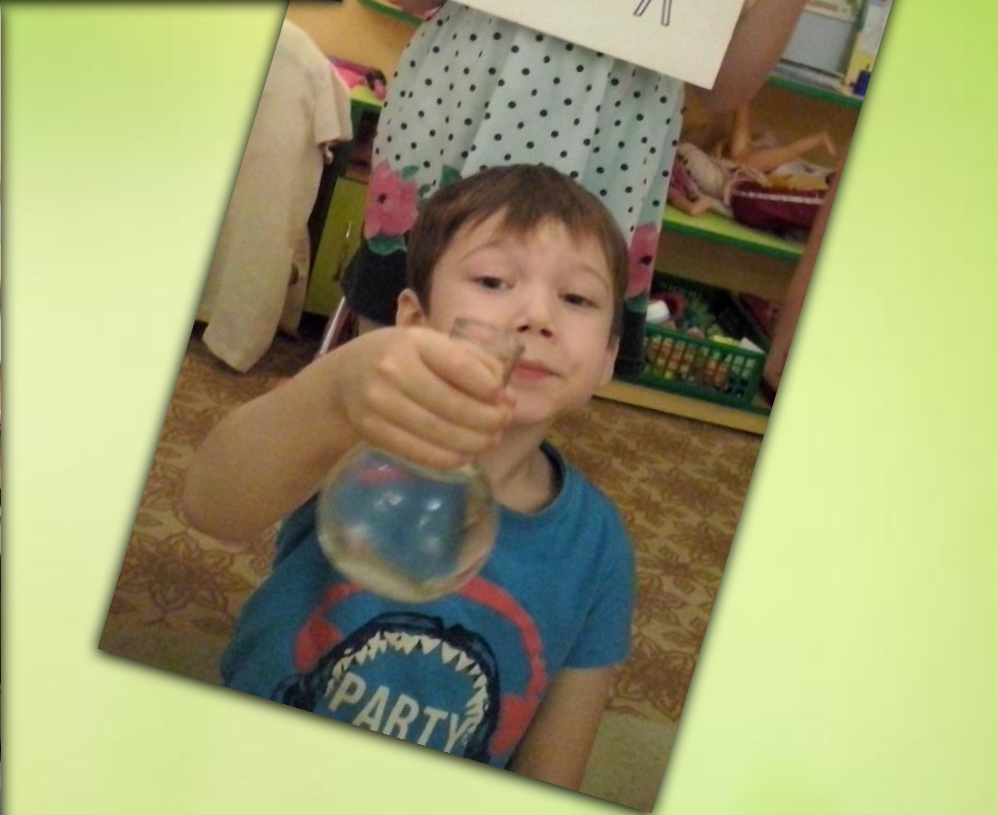
Һаваның үзлекләре белән танышканда (һава күзгә күренми; һаваны сулуйбыз; һава күчеп йөри; ябык пространстводан һава күчми; һава гел хәрәкәттә; һаваның күләме бар һ.б), балалар белән һаваның кеше тормышында әһәмиятен аңлайбыз: без һаваны сулуйбыз, суламыйча яши алмыйбыз, әмма сулаган һавабыз чиста булганда гына сәламәтлегебезгә уңай йогынты булуын ачыклайбыз. Шулай ук һаваның чисталыгын ничек сакларга була соравы буенча сөйләшәбез. Шул исәптән сулыш органы турында да өйрәнәбез.

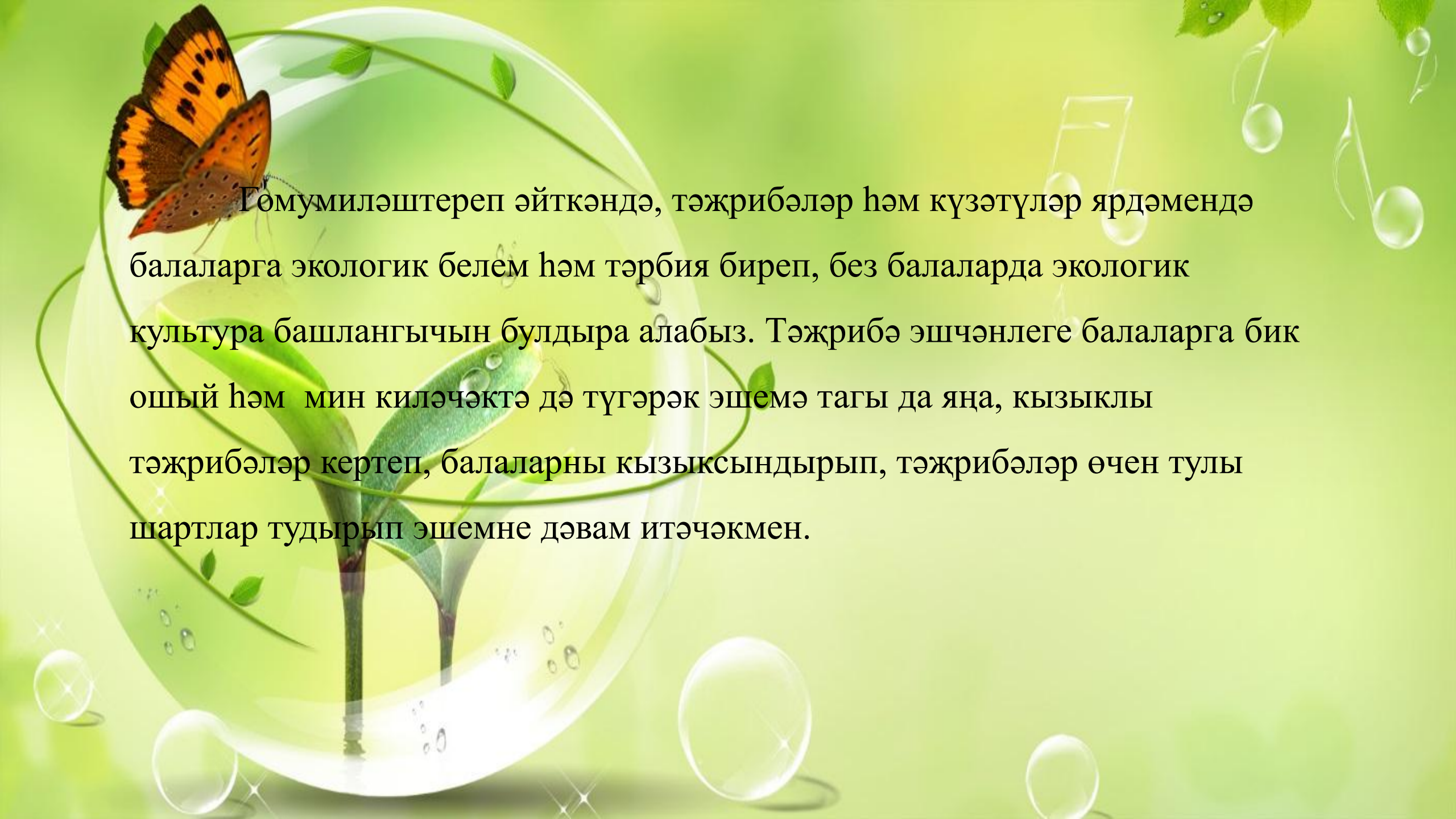
Безнең тәжрибә эшчәнлегеннән күренешләр

Гомумиләштереп әйткәндә, тәжрибәләр һәм күзәтүләр ярдәмендә балаларга экологик белем һәм тәрбия биреп, без балаларда экологик культура башлангычын булдыра алабыз. Тәжрибә эшчәнлегә балаларга бик ошый һәм мин киләчәктә дә түгәрәк эшемә тагы да яңа, кызыклы тәжрибәләр кертеп, балаларны кызыксындырып, тәжрибәләр өчен тулы шартлар тудырып эшемне дәвам итәчәкмен.